

MORAL PANIC (TÖREL ÜRKÜ) KAVRAMI İLE MEDYADA YER ALAN ÖRNEK HABERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd.Doç.Dr. Şebnem SOYGÜDER*

ÖZET

Törel ürkü, sosyal ve kültürel değerlere ve ilgilere tehdit olarak ortaya çıkan durum, olay, insan ve insanlar grubu olarak tanımlanabilir. Toplum içerisinde uzun zamandan beri var olan ancak aniden ortaya çıkarak ciddi şekilde toplumu endişelendiren olayların ardından meydana gelir. Medya bu sorunlarla ilgili olarak sürekli haber yapar ve bu haberler toplumun gündemine oturur. Medyanın köriklediği korku, toplumda yasal değişiklik ve düzenlemelere neden olur. Örneğin; deli dana hastalığı, AIDS, SARS, satanizm, ecstacy (uyuşturucu) kullanımı, tinerci çocuklar, intiharlar, Batı'da birbirini silahla öldüren çocuklar, Amerika'da insan avı ve kreşlere, okullara düzenlenen silâhli saldırılar, alışveriş merkezlerine düzenlenebilecek terörist saldırılar, deprem söylentisi, cinsel tacizler, ırkçı saldırılar, kuş gribi, kapkaç olayları vb. Medya bu olayları sık sık haber yaparak topluma bunu öğretir. Ama önemli olan bu toplumsal soruna bir de çözüm bulması gerektiğidir. Yani medyanın yaşanan korkuyu ve endişeyi yasal düzenlemelere çeviren, buna ortam hazırlayan bir misyonu üstlenmesidir. Polisin, mahkemelerin, psikologların, doktorların ve kamuoyunun tepkisini yansıtan medya böyle bir misyon üstlenmezse bu sapkın davranışlar ortadan kalkacağı yerde, başkaları için izlenecek örnek davranışlar halini alır.

Anahtar Kelimeler: Törel ürkü, kapkaç terörü, satanizm, sapkın davranış

ABSTRACT

Moral Panics have been described as a condition, episode, person or group of persons which emerge to become defined as a threat to societal values and interests. They often occur during times when society has been unable to adapt to significant change and when such change leads to a fear of a loss of control within the normal social structure. Moral panics can occur both as novel events which have been in existence within society for a long time and have suddenly become an issue of importance and concern. Many panics result in official change and have serious and long-lasting repercussions. For example: The BSE crisis known as "mad cow's disease", AIDS, SARS, satanism, use of ecstacy and drugs, suicides, thinner addiction, children killing each other with weapons, head hunting in

---

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü Fotoğrafçılık ve Grafik Anabilim Dalı

USA, terrorist attacks to schools, shopping centers and some racial groups, earthquake rumor, sexual harassment, purse-snatching, pickpocket cause some lawful changes and regulations. It's possible to add more samples. Media lay stress on such news so frequently and call community's attention to them. The important thing is to find a solution to these social problems. Media is expected to have a mission, preparing basis where lawful regulations can be put into force against fear. Abnormal behaviours have been taken as one's model, if media, which reflect reaction of doctors, police, psychologists, courts in short public opinion, do not take responsibility.

Key Words: *Moral panic, satanism, pickpocket, news.*

1. GİRİŞ

Ortaya toplumsal bir sorun çıkmışsa, bu sorun sürekli olarak medyada işleniyor ve bu soruna çözüm aranıyorsa, okur bu konuda bilinçlendiriliyorsa ve olayın konusuna bağlı olarak sapkın davranışta bulunan kişilere benzer özellik gösteren kişiler önyargıyla değerlendiriliyorsa ve sonuç olarak toplumda bu olaydan kaynaklanan bir korku baş göstermişse bu tür olayların toplumdaki yansımına “törel ürkü” denmektedir. İngilizce’de **moral panic** olan bu kavramı Erol Mutlu İletişim Sözlüğü adlı eserinde **törel ürkü** olarak belirlemiştir. (Mutlu, 1995:334).

Törel ürkü (Moral Panic) konusunda, referans olarak ilk Stanley Cohen’i görmekteyiz. 1972 yılında yazdığı *Folk Devils and Moral Panics* adlı eserinde Cohen bu kavrama yer vermiştir. Bu yazıda moral panic kavramı, Batı ve Türkiye basınına konu olan çarpıcı örnek olaylarla açıklanmaya çalışılacaktır.

2. Törel Ürkü Kavramını Açıklamaya Yönelik Örnekler

2.1. Batı Medyasından Örnekler

Daha önce de var olan ancak sessiz kalan yaygın bir sosyal sorunun, sosyal bir sapkının isimlendirilerek ve hatta örnek olaylarla kişileştirilerek ortaya çıkarılması ve kamunun gündemine oturtulması ve bu soruna uzmanlar tarafından çözüm önerileri getirilmesi bize törel ürküyü (moral panic) açıklar. Aslında törel ürkü sessizlik döngüsünün bozulmasıdır (Horsfield, 1997).

Bu kavram birkaç örnekle açıklanmaya çalışılacaktır.

Peter Horsfield, 1992 yılında Avustralya’da meydana gelen ve medyaya konu olan kilise içi cinsel tacizleri makalesinde şu şekilde anlatmaktadır (Horsfield, 1997). ABC Kanalında Pusula adlı program bu toplumsal sorunu konu edinerek varolan bir sorunu ortaya çıkardı. “Kilisede Seks” başlığı ile ruhban sınıf tarafından kadın ve çocuklara yönelik cinsel

taciz ve şiddeti içeren program bir saat sürdü ve sadece Avustralya'da değil ABD'de de büyük ilgi gördü.

Programın ardından Avustralya'daki Melbourn Royal Kadın Hastanesi'nde "Center Against Sexual Assault" yani Cinsel Tacizleri Önleme Merkezi bu konuyu araştırmaya koyuldu ve önemli birtakım bulgular elde etmeye başladı.

Bu konuyla ilgili hikâyeler ve yazılar ülkedeki tüm gazete, dergi, radyo ve televizyonlarda yayınlanmaya ve konu kamunun gündemine yerleşmeye başladı. Tartışmalara ilahiyatçılar, rahipler, psikologlar, avukatlar bu konuyla ilgili olan tüm uzmanlar katıldı. Bu sorunun başka ülkelerde olup olmadığı, tarihsel süreç içinde nasıl olduğu, yüzde kaçlık oranda kiliselerde cinsel tacizin yaşandığı gibi boyutlarıyla sorun, enine boyuna tartışıldı.

Rahipler böyle bir durumun ara sıra ortaya çıktığını kabul ettiler ama ruhban sınıfının bu tür olaylara dahil olma yüzdesi olarak medyanın öne sürdüğü % 15 rakamının uydurma ve abartı olduğunu belirttiler. Kilise ileri gelenleri, televizyon programının toplum düzenine aykırı kabul edebileceğimiz bu olayı gereğinden fazla abarttığını, korkunç bir sansasyonalist boyuta taşındığını ileri sürdüler. Bu haberlerle ruhban sınıfının zan altında bırakıldığı ve toplumun gözleri önünde suçlandıkları belirtildi (Horsfield, 1997). ABC Kanalının tüm ruhban sınıfından özür dileyici yeni bir program yapması istendi.

Konunun boyutları genişledikçe, toplum kurallarına uymayan diğer bazı kişiler de çeşitli yollarla ve bağlarla sunulmuşlardır. Erkek ilahiyatçılar, sansasyonalist ve kilisenin kurallarına bağlı olmamakla suçlanmıştır. Kadınlar, özellikle Centers Against Sexual Assault ve Survivor's Support Group'takiler (ki bunlar feminist bir örgüttür) şiddet ve cinsel taciz 'gündemini ileri sürenler' kiliseleri mahvetmek ve Hristiyan kadınları kiliselere karşı harekete geçme konusunda heyecana getirmekle suçlanmışlardır (Horsfield, 1993:1-10).

Daha önce görülmemiş sayıda kadın Centers Against Sexual Assault kuruluşunu telefonla arayarak kiliselerde rahipler tarafından cinsel tacize uğradıklarını bildirdiler. Melbourn'daki bu feminist örgüt elde ettikleri bu bilgiyi ABC programında kamuoyuna duyurur. Medyaya verilen bu bilgi doğrultusunda programın yayınına takip eden 2 gün içerisinde Avustralya'da bulunan 40 cinsel taciz merkezinden 9'u 270'e varan telefon çağrısı alır (Horsfield, 1992). Rahipler tarafından cinsel tacize uğrayan kadınlardan 50 den fazla telefon gelir. Arayanlar arasındaki ortak tema bu deneyimden sonra kendilerini izole edilmiş olarak hissetmeleri ve programın önemli etkisi bu

bayanların yalnız olmadıklarını kederlerini gidermek için atabilecekleri adımlar olduğunu hissetmelerine yardımcı olduğu yönündedir. Yanıtlar o denli anlamlıydı ki ABC takip eden hafta içerisinde bir tamamlama programı daha yapar.

Cohen, medyanın, olayları yayınlayarak, alenilik arayan davranışları uyararak, etkileri tetikleyerek veya bulaşıcı etkilere neden olarak, insanların benimseyecekleri spesifik roller sunarak ve toplumda kutuplaşmalara neden olarak törel ürkü (moral panic) yarattığını söylemektedir (Cohen, 1972:175). Cohen'a göre, medya aslında o durumda var olmayan gerçekleri ya yaratmaktadır ya da var olan gerçekleri abartmaktadır. Yani bu tür olaylar yaşanmaktadır ancak medyanın topluma sunduğu sayısal veriler abartılıdır. Sözgelimi bu olayda cinsel tacizi önlemeye çalışan yasaların gündeme taşınabilmesi için şiddetin ve cinsel taciz olaylarının artışını açıklamak gerekmektedir. Bunu yaparken medya bazen abartma yoluna gidebilmektedir.

Törel ürküye konu olan olay ortaya çıktıktan bir hafta sonra izleyici ve okur üzerindeki etkisini kaybetmeye başlar. Ancak buna benzer olaylar öyle sık medyaya konu olur ki toplumda böylesi bir sorunun var olduğu anlatılmak istenir. Yıllar geçse de benzer olay meydana geldiğinde medya bu olayı ilk örneği ile verir. Konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar, uzmanlar bu sorun üzerinde çalışır ve bir çözüm önerisinde bulunurlar. Sözgelimi kiliselerdeki cinsel taciz sorunu, olaydan sonra çeşitli ulusal ve uluslararası konuyla ilgili örgütlerin (Sidney Üniversitesi Tıp Fakültesi 1996'da Cinsel Tacizler Konferansı) düzenlediği kongre ve konferanslara tebliğ konusu olmuştur.

Törel ürkü (moral panic), toplum içerisinde uzun zamandan beri var olan, ancak aniden ortaya çıkarak ciddi şekilde toplumu endişelendiren olayların ardından meydana gelir. Pek çok panik, toplumda yasal değişiklik ve düzenlemelere neden olmuştur (Wood, 1997).

İkinci bir örneği de İngiltere'den vererek kavramı açıklamaya devam etmek istiyorum. İngiliz Film Sınıflandırma Kurulu (British Board of Film Classification) videoların yönetmeliğini 1984 Video Kayıt Anlaşması'yla (Video Recording Act of 1984) değiştirmiştir. Buna "video pisliği" (video nasties) denen törel ürkü (moral panic) sebep olmuştur. Konuyla ilgili tartışmalar çocukların bu tür filmleri seyretmesini ailelerin kontrol etmesi gerektiği, aile kontrolünün eksikliği ve çocuklarla gençlere bazı program ve filmlerle aşılacak tehlikeler üzerine kurulmuştur "video pislikleri" kaygısı 1990'da yeni yürümeye başlayan James Bulger isimli bir bebeğin iki küçük çocuk tarafından öldürülmesiyle yeniden ortaya çıkmıştır. Olay suçluların seyretmiş oldukları "Çocuk Oyunu 3" (Child's Play 3) adlı şiddet içerikli

filmle ilgiliydi. Bu cinayet, 1994’de kanuna yeni, detaylı yönetmelikler eklenmesine neden olmuştur. Bu tip “video pislikleri” örneği bize hayali olay ve kahramanların nasıl törel ürkü (moral panic) yaratabildiğine somut bir örnektir. Lusted, “televizyondaki şiddet” ve “şiddetli davranış” arasında sebebe dair bağlantı olduğunu ve televizyon şiddetinin ortaya çıkışı toplumun ahlâki çöküşünü de beraberinde getirdiğini belirtir (Wood, 1997).

Furedi, “çocuklar geçmişte de başka çocukları öldürmüşlerdir” der. Ancak James Bulger’in ölümü daha önce hiç görülmedik şekilde İngiliz halkını ayaklandırmıştır. Çünkü bu tip öldürme olayları çok nadir olmasına rağmen, bu cinayetin nedeni tamamen medyadır. Medya böylesi filmlerle çocuk katiller yaratmaktadır (Wood, 1997).

Matthew Wood yazısında 1996 yılında İngiliz halkı ve hatta onunla ihracat ilişkisinde bulunan diğer ülkeler yediği yemekle ilgili olarak da büyük bir korkuyla (ürkü, panik) karşı karşıya geldiğini belirterek “deli dana” hastalığı olarak bilinen BSE krizinin uzun süre insanlara korku yaşattığını yazmıştır. Bu korku, İngiltere’de çiftlik hayvanlarıyla ilgili yönetmeliklerde ciddi değişiklikler yapılmasına sebep olmuştur. Bu konu ülke genelinde gözle görülür bir endişe yaratmıştır. Medya o dönemde mandıra ürünleri (süt, peynir, yağ, yoğurt) ve et ürünleriyle (et, salam, sosis, vs.) ilgili endişelere sebep olan gıdaların güvenilirliği hakkında doğrulanmamış iddialar ortaya atmıştır. Doğal olarak halk arasında büyük bir törel ürküye neden olmuştur. Yine 1996 yılında İskoçya’da ortaya çıkan E.coli salgını gıda güvenliği yasalarıyla ilgili tartışmaları başlatmıştır. Sonuçta hayvanların kesimi esnasındaki temizliği, kasap ve süpermarketlerdeki genel hijyen standartları hakkında kanunda değişiklikler yapılmıştır. Medya E.coli salgınını öyle abartmıştır ki çocuk ve yaşlıların büyük tehlikede altında olduklarını halka inandırmışlardır. Sonuçta halkın yaşadığı korku, yasal düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir.

1996 yılında İngiltere’de yaşanan toplumsal korkulardan bir diğeri ise İngiliz silâh kontrol yasasını tartışmaya açan Dunblane Katliamı’dır. Pekçok öğrencinin ve öğretmenlerin kimsesiz, silâhlı bir cani tarafından öldürüldüğü İngiltere’deki Dunblane Katliamı’ndan sonra silâh satışları hakkında yeni kısıtlamalar getirilmiştir. Bu olay, okuldaki çocukların can güvenliği için endişe ve ulusal panik yaratmıştır. Katliam, İngiltere’yi silâh satışıyla ilgili olarak en sıkı ülkelerden biri yaparak yasalarda değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Trajediye takiben aylarca, hükümetin silâhların halka açık kullanımına ne kadar kısıtlamalar getirebileceği hakkında tartışmalar yapılmıştır. Bu kısıtlamaya silah meraklıları karşı çıkmış, bu tip olayların her zaman olabileceğini vurgulamışlardır. Zararsız silâh meraklıları ve atıcılar medya ve panik içindeki halkın kurbanı olmuşlardır.

Pek çok sosyolog, sosyal psikolog toplumda ortaya çıkan birtakım hastalıkların da törel ürkü yarattığı görüşündedir. 1980'lerde ortaya çıkan AIDS hastalığı buna iyi bir örnektir. Medya tarafından virüsün insanoğlunun geleceğine, gerçek bir tehdit oluşturduğuna inandırıldık. Bu hastalık ilk ortaya çıktığında medya olayı o kadar çok abartmıştır ki asparagas ve gerçekdışı kanıtlarla toplumda gerçek bir korkuya neden olmuştur. İlk başlarda basın, virüsün sadece homoseksüel camiasında bulunduğunu açıklamıştır. Homoseksüellerin virüs yüzünden ciddi tehlike altında oldukları bir gerçekken, medyanın konuyu sadece bu şekilde tanımlaması homoseksüellerin kitle küskünlüğüne, toplumdan daha da bir dışlanmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde 2003 yılının Mart ayından itibaren Çin'de ortaya çıkan ve Uzak Doğu ülkelerini etkisi altına alan SARS virüsü de toplumlarda korku yaratmaktadır. Kısa sürede birçok insan bu virüs nedeniyle hayatını kaybetmiştir. O ülkelere iş nedeni ile gitmek zorunda olanlar tek çare olarak bilinen maskelerini takmış; gitmek zorunda olmayalar ise önceden yaptıkları tatil rezervasyonlarını iptal etmişlerdir. Havaalanlarında SARS virüsünün ülkeye girmemesi için gereken kontroller yapılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü bu virüsü ortadan kaldıracak ilacı bulmak için gereken çalışmayı başlatır. Uzak Doğu'da insanlar maskelerle dolaşmakta, ülkelerinden başka ülkelere yine maskeleriyle çıkmaktadırlar. Dünya ve Türk medyası o dönemde Irak Savaşı'nın dışında SARS virüsünü gündemin ilk maddesine taşımıştır. Bu korku sadece Uzak Doğu'yu değil tüm dünya ülkelerini sarmıştır. Virüs tanımlanıp gereken önlemler alındıktan sonra medya bu hastalıktan korunmanın yollarını öğretmeye başlar. Bu haberi verirken yer yer abartılı rakamlar da söz konusu olabilir. Çünkü törel ürkü kavramının medyada işleyişi bu şekildedir. Hareket eden her şeyi (özellikle böcekleri) yiyen Çinli'lerden bulaşan bu hastalık belki de bir süre insanların Çinli'lere önyargıyla bakmasına sebep olacaktır.

Gazeteler sık sık "Geçmişte bu tip şeyler olmazdı" diyerek, her yeni olayı geçmişle kıyaslayarak törel ürkü yaratmaktadırlar. Bu da toplumu, ahlâki bir düşüşte olduğuna inandırmaktadır. Toplum sürekli bir çöküşün endişesini yaşamaktadır. İnsanların artık geçmiş değerleri dikkate almadığı fikri toplumu rahatsız etmektedir. Tracey Lauder "Bugünün ahlâkçı yorumcuları ve politikacıları herşeyin geçmişte daha iyi olduğu izlenimini vermeyi seviyorlar" der (Wood, 1993). Oysa geçmişte de cinsel tacizler, çocuk cinayetleri, çocuk intiharları, homoseksüel ilişkiler, o veya bu sebeple her sene çıkan değişik grip virüsleri vardı. Günümüzde medya ortaya çıkan sapkın bir davranışı abartmakta ve halk üzerinde endişe yaratmaktadır. Sosyoloji sözlüğüne göre sapkın davranış; normal sayılan ölçeklerden sapan,

düzensiz davranıştır (Marshall,1999:34). Psikoloji sözlüğünde ise nitelik, biçim ve bağlam açısından çoğunluğun ortalama davranışlarından farklılık gösteren davranış olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000:656). Kısaca norm dışı davranışlara sapkın davranış diyoruz.

Gazeteler toplumda korku yaratmaktan, yayılmasından bu tip konuları yorumlama ve haber yapma (üretme ve sunma) yollarından dolayı kısmen sorumludur. Genelde toplumu değiştirmek için bir şeylerin yapılması gerektiğini beyan ederek sosyal endişeleri arttırmaktadırlar. Bizi, değerlerimizi ya da sosyal yapıyı tehdit eden meydana gelmiş olaylardan bir anlam çıkartılması, bu sorunun düzeltilmesi için gerekli önlemlerin alınması için toplumu cesaretlendirmektedir.

Medya ve özellikle de ulusal gazeteler belli başlı olaylarla ilgili olarak klişeler ve semboller oluştururlar. Örneğin; “Dunblane” kelimesi İngiliz halkının zihninde aniden katliam, silâh, ölüm gibi sembolik bir çağrışıma neden olur. Medya, ahlâki açıdan farklı kavramların kurulması ve toplum içerisinde belirli gruplar üzerinde bazı davranışları oluşturma ve yavaş yavaş zihinlere yerleştirme yeteneğine sahiptir.

Bir ahlâk paniği (törel ürkü) de Kasım 1995’de on sekiz yaşındaki Leah Betts’in ecstasy kullanması ölümüne yol açtıktan sonra ortaya çıkmıştır. Bu medya tarafından oluşturulan ve doğruluğu ispat edilen törel ürküye güzel başka bir örnektir. Ecstasy kullanımı ünlü pop müzik grubu East 17 Grubu’nun üyesi Brian Harvey tarafından yapılan açıklamaların bir sonucu olarak, haberlere ana başlık olmuştur. Harvey uyuşturucuyu kullanmanın hoşuna gittiğini açıkça söylediği için eleştirilmiş, açıklamalarını takiben günümüz gençliği üzerinde popstarlarının etkisi hakkında yaygın endişe oluşmaya başlamıştır.

Ecstasy yeni bir uyuşturucu çeşidi. Bu yeni uyuşturucu ile ilgili yapılan araştırma sonucu sürekli kullanımının depresyon ve endişe duygularına neden olduğu, ileride beyinde önemli tahribat bırakabilecek zararlı etkilerinin bulunduğunu ortaya konmuştur. Medya, “Eğer kişi bu uyuşturucuyu bir defaya mahsus olarak kullansa da ölüme sebep olabilir” diye açıklamada bulunarak bilinen tehlikesini abartmıştır. Şüphesiz bu maddenin kullanımı kabul edilmiş ahlâk normlarına karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Medya, uyuşturucu kullanımının kültürü bozduğunu savunmuştur.

Uyuşturucu (ecstasy) hakkındaki bilgiyi halk, Leah Betts’in ölümü ve anne babası Paul ve Janet’in uyuşturucunun tehlikelerinin farkına varılması için yapmış oldukları etkili mücadelenin sonucunda öğrenmiştir. Nasıl ki “Dunblane” Silâh kontrolü hakkında tartışmalarla ilgili sembolik

gücü oluşturmaktaysa Leah Betts ismi de “ecstasy” kullanımını hakkında yapılan mücadelenin sembolik gücünü oluşturmaktadır.

Uyuşturucu hap kullanmaktan zevk aldığını söyleyen rock müzik topluluğunun üyesi Brian Harvey’in röportajına halk tepki göstermiştir. Bu grubun şarkılarının yayını on üç radyo istasyonu tarafından yasaklanmıştır. Grup, halktan özür dilemeye zorlanmıştır. Brian grubun başarısını tehlikeye attığı için diğer grup elemanlarınca gruptan atılmıştır. East 17 grubunun çok geniş bir genç hayran kitlesi vardı. Medya bu gençlerin her an bu açıklamalarla kendilerini uyuşturucu kullanırken bulabileceklerini, bu maddeyi kullanabileceklerini bildirmiş, halkı uyarmıştır.

Başka bir rock grubu olan Oasis’in elemanı Noel Gallagher “Uyuşturucu kullanmak sabah uyanmak ve bir fincan çay içmek gibi bir şeydir.” diyerek Harvey’i korumaya çalışmıştır. Bunun üzerine İngiltere’de ciddi bir kamuoyu oluşmuştur (Wood, 1998). Gallagher, hoşlanalım ya da hoşlanmayalım uyuşturucunun İngiliz toplumunun bir parçası olduğunu halka anlatmaya çalışmıştır. Öyle ki uyuşturucu belirli grupları değil neredeyse tüm toplumu kuşatmıştır. Toplumun da baskısıyla sonuçta bu iki rock yıldızı verdikleri demeçler nedeniyle halktan özür dilemişlerdir. Bu iki yıldız medya tarafından gençleri ayartıcı olarak topluma lanse edilmiştir. Aynı şekilde 1960’larda Rolling Stones grubu da uyuşturucu kullanmaktaydı. Ulusal basın, 1960’larda İngiltere’de yaşanan ahlâk çöküntüsünün en büyük sorumlusu olarak Rolling Stones’i hedef olarak göstermekteydi. O dönemde aileler çocuklarının Rolling Stones dinlemesinden korkmaktaydılar.

İngiltere’de ecstasy kullanımı toplumsal korkuya, törel ürküye (moral panik) neden olmuştur. Tüm aileler “Acaba benim çocuğum da kullanıyor mu?” diye endişeye kapılmışlardır. Pekçok törel ürküde olduğu gibi problemi çevreleyen gerçekler, medyanın konuyu abartmasından dolayı, doğru olarak açıklanamamıştır. Betts tarafından üretilen propagandaya ve medyanın konuyla ilgili tavrına bağlı olarak uyuşturucunun tehlikeleriyle ilgili gerçekler bozulmuş ve abartılmıştır. Konuyla ilgili olarak inançlarına aykırı yayınlar yapan Brian Harvey ve Noel Gallagher gibi yıldızlar halkın baskısıyla karşılaşmışlar ve toplumdan dışlanmışlardır. Medya bu insanları, özellikle de rock müzik topluluklarının üyelerini gençleri ayartan kişiler olarak topluma tanıtmışlardır.

2.2. Türk Medyasından Örnekler

Türk mediasından satanizm ve kapkaç olayları örnek verilerek törel ürkü kavramı açıklanmaya çalışılacaktır.

“Satanizm” olgusu ile ilk olarak 17.Eylül.1999 tarihinde satanist bir vahşetin öyküsü ile tanıştık (Üç satanist genç, şeytandan bir vahiy aldıkları

gerçekleriyle, genç bir kızı Ortaköy'de bir mezarlıkta katlettiler. Depremi önlemek için kızı şeytana kurban ettiklerini belirttiler). Bu olay ve olayın görüntüleri gerçekten tüyler ürpertici idi ve haber toplumumuzu derinden sarstı. Çoğumuz, hatta satanist canilerin anne ve babaları dahi "satanizm" in ne olduğunu bu haber ile medyadan öğrendiler. O dönemde medya hemen her gün ana haber bültenlerinde ve gazetelerin baş sayfalarında bu konuya geniş yer ayırıp satanizm hakkında okurları bilgilendirdi. Satanizmin şeytana tapmak; satanistlerin ya da satanların ise şeytana tapanlar olduğu öğrenildi.

Bu haberin ardından ebeveynler çocuklarının çantalarını, çekmece ve dolaplarını kurcalayıp satanist olup olmadıklarına dair ipucu yakalamaya çalıştılar. Sataniste benzeyen gençler sırf dış görünüşleri nedeniyle sokaklarda, internet-cafeelerde, barlarda, kitapçılarda polis tarafından arandılar hatta ekip araçlarına doldurulup karakollara götürüldüler. Gençler tamamen toplumun gözetimi altına girdi. Öyle ya da böyle yediden yetmişe toplumda bir korku oluşmuştu. İnsanların kafası karışmış anneler babalar "Ne oluyor?", "Acaba benim çocuğum da satanist mi?" diye kendi kendilerine sormaya ve çocuklarını sorgulamaya başladılar.

Bu olaydan sonra daha pekçok satanist gençleri konu alan haberler medyada yansdı. 2002 yılının ilk ayında Lara Falay adlı 16 yaşındaki bir genç kızın intiharı ve satanist olduğuna dair geride bıraktığı ipuçları uzunca bir süre medyanın ve kamunun gündeminde yer aldı. Bu haber işlenirken yine satanizm olgusuyla karşılaştığımız o ilk haber sık sık okur ve izleyicilere hatırlatıldı. Bu olayın ardından meydana gelen ve basına konu olan gençlerin intihar olaylarında geride hep "Acaba satanist miydi? Değil miydi?" sorusunun cevapları arandı.

Medya bu konuda hemen her gün sayfalarda ve ekranlarda uzman görüşlerine yer verdi. Satanist canilerin aileleriyle röportaj yapılarak halka birtakım mesajlar iletildi. Satanizm hakkında bilgi toplandıkça bu bilgiler listeler halinde halka duyuruldu. Sözelimi; çocuğunuz siyah giyiniyorsa, rock veya heavy metal dinliyorsa, kitap ve defterlerinde satanizmin sembol ve işaretleri karalanmışsa, ters haç şeklinde kolye veya küpeler takıyorsa dikkat etmeleri gerektiği konusunda uyarıldılar.

Medya satanizm konusunda psikologların da görüşlerine geniş olarak yer ayırdı. Psikologlar ailelere çocuklarına sevgi göstermelerini, yakından ilgilenmelerini salık verdiler. Aileleri aykırılık veya şüphe duyarlarsa bir psikoloğa danışmaları gerektiği konusunda uyardılar.

Bu bilgiler ışığında "satanizm" konusunun da medya tarafından gündeme getirildiği, halk arasında korkuya neden olduğu söylenebilir. Medyanın açıklamalarıyla o dönemde rock ve heavy metal dinleyen

gençliğin hepsinin birden önyargı ile karalandığını gördük. Siyah giyinen, takı takan, ancak yaşam ideolojileri başka olan gençleri topluma küstürtmek de olağan. Yine halk arasında toplumumuzun ahlâki ve kültürel değerlerinin çöktüğü yönünde karamsar bir görüşün egemen olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın ikinci örneği ise son yıllarda medyanın ve dolayısıyla toplumun gündeminde yer alan kapkaç olaylarıdır. Bu haberler ile artık vatandaş sokaklarda güvenle yürüyememekte sürekli olarak “kapkaç” kurbanı olabileceği endişesini yaşamaktadır. Medya hemen hemen her gün televizyonların ana haber bültenlerinde, gazetelerin birinci (vitrin) ve üçüncü sayfalarında kapkaç olaylarına yer ayırmaktadır. Bu çalışmada “kapkaç” kelimesinin 21.Aralık.2000 tarihinde kabul edilen Af Yasası’ndan sonra ortaya çıktığı saptanmıştır. “Yankesicilik” şeklinde ifade edilen hırsızlık biçimi şekil ve yöntem değiştirerek kapkaçta dönüşmüştür. Yankesiciler ceplerden ya da çantalardan cüzdan çalarken kapkaççılar insanların çantalarını olduğu gibi kapıp kaçmakta ve çantasını kaptırmak istemeyenlerin direnmesi ile bu olaylar çeşitli yaralanmalar ve hatta ölümlerle, kısaca gaspla sonuçlanmaktadır. Dilimize 2000 yıllarında giren bu sözcüğün “kapkaçtı”, “kapkaçıyor” şeklinde üretilen fiillerinin gazete manşetlerinde yer aldığı görülmektedir.

Kapkaç olayları toplum huzurunu iyice bozmaya başladıktan sonra medya bu konuda uzman görüşlerine yer vererek var olan düzeni değiştirecek yeni yasal düzenlemelerin neler olabileceği konusunda çalışma başlatılmasına neden oldu. Çünkü kapkaç, ciddi bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Törel ürkü modeline uygun olarak medya sık sık bu konuda hukuk fakültesi öğretim üyeleri ile psikiyatrlarla, psikologlarla, emniyet güçleriyle yapılan röportajlara yer vererek toplumu aydınlatmaya çalışmıştır.

2000 yılından itibaren kapkaç olaylarının artması ve yaygınlaşması sonucu çeşitli araştırmalar başlatılmıştır. Bu olayların nedeni olarak “af yasası ve ekonomik kriz” gösterilmektedir. Psikiyatrlar büyük şehirlere göç eden insanların çoğunun işsiz, parasız ve eğitimsiz olduklarını ve bir şekilde ortaya çıkan bu hırsızlık yöntemini medyadan öğrenip uyguladıklarını da belirttiler. Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ve yargı merciinde çalışanlar bu suça karşı verilen cezaların yetersiz olduğunu, aslında bu tür bir eylemin ağır cezalı bir suç olduğunu ve bu nedenle kapkaççıların “gasp suçundan” yargılanıp 15 yıl hapis cezası gerektirdiğini savundular. Kapkaççılar birçok insanı caddelerde sürükleyerek öldürmüş veya ağır yaralamışlardır. Basit bir suç değildir. Cana kast vardır. Emniyet güçleri ise suçluların %70’inin yakalandığını ancak bunların sabah büyük emeklerle yakalanıp öğlen serbest

birakıldıklarını ve aynı kişilerin akşam tekrar suç işlediklerinden yakınmaktaydılar. Kısır bir döngü söz konusuydu.

Gündelik hayatımızı tehdit eden kapkaççıların genellikle 18 yaşın altındaki çocuklar olduğu görüldü. Yakalanan çocuk kapkaçlar savcılık sorgusundan sonra yargılanmak üzere serbest bırakılıyor. 18 yaşından büyükler ise en fazla bir ay hapis yatıp çıkıyordu. Emniyetçilere göre, kapkaçla etkin mücadele için yasalardaki sınıflamanın değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü toplum huzurunu bozan suçlar kapsamındaki gasp olaylarına Ağır Ceza Mahkemeleri bakmaktadır. Sanıklar 36 yıl ağır hapis cezasıyla yargılanırlar. Buna karşılık kapkaççılar silah kullanmadıkları için işledikleri suç gasp ya da soyguna girmiyordu. Kapkaç sırasında meydana gelen yaralanma ve darp ise cezayı çok fazla etkilemiyordu. Bu noktada hukukun yetersizliği ve medyanın konuyu abartarak da vermesiyle yankesicilere, hırsızlara güzel bir örnek oluşturmuş kapkaç olayı gün geçtikçe artmıştır (Hürriyet, 2001:3).

Günden güne artan kapkaç olayları ve gelen haberler sonucunda birtakım düzenlemelere gidilmeye başlandı. Sözelimi Kapkaç olayının “şahsa karşı işlenen suçlar” kapsamında değerlendirildiği ilk dava 17 Haziran 2001 tarihinde gazetede yer aldı. Hakim Hasan Barutçu başkanlığındaki İstanbul 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesi, iki kapkaççıya ‘gasp’tan ağır ceza verdi. Sanıklardan biri 13 yıl diğeri 8 yıl ağır hapis cezası aldı. Bu, kapkaççılarla ilgili “caydırıcı” nitelikte önemli bir karar oldu. Hakim Hasan Barutçu başkanlığındaki mahkeme heyeti, adliye tarihinde ilk kez, sanıklara TCK'nın kapkaç suçunu içeren hırsızlık maddesinden değil, ‘gasp’ suçundan ceza verdi (Hürriyet, 2001:3).

Mahkûmiyet kararının gerekçesinde “Sanığın, mağdurenin cinddeki çantayı almaya çalıştığı, çantayı bırakmayınca çekiştirip mağdureyi yerde sürüklediği, mağdurenin canı acıyınca çantasını bırakmak zorunda kaldığı, kapkaç suretiyle başlayan cylemin cebir kullanma sonucu gaspa dönüştüğü anlaşılmıştır” denildi.

Karar, başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde yaşayan vatandaşları gasp eden kapkaççılara gözdağı niteliği taşımaktaydı. Karar Yargıtay'da onanıp içtihat halini aldığında, daha önce kapkaç olaylarında TCK 492 uyarınca hırsızlıktan 2-5 yıl hapis istemiyle Asliye Ceza'da yargılanan sanıklar, artık silah kullanmasalar dahi zorla ya da yerde sürükleyerek vatandaşın eşyasını çalarsa 20 yıl ağır hapis öngören gasp suçundan Ağır Ceza'da yargılanacaklardı.

Yıllarca süren bu sokak terörü sonunda savcılarını harekete geçirdi. Yeni TCK'da da “kapkaç” suçu basit bir hırsızlık olayı olarak görülmemektedir. Nitelikli ve örgütlü suç grubuna sokuldu. Çünkü son

yıllarda edinilen bilgiler bu işin çete işi olduğunu ortaya koydu (Yeni TCK ve Kapkaç Kâbusu ve Güvenlik Sempozyumu). Yeni düzenlemeye göre;

1 Haziran 2005 tarihinden itibaren Yeni TCK'da "kapkaç" "nitelikli hırsızlık" kapsamına girdi. TCK'nun 142.Maddesine göre "hırsızlık" suçuna bir yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istenirken, "kapkaç"çıya üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilecek. Nitelikli hırsızlık kapsamına alınan kapkaç suçunun cezası üç yıldan yedi yıla kadar hapis olacak. Beden ve ruh sağlığını korumayacak kişilerden kapkaç yapanlara ise üçte bir oranında ceza artırımı uygulanacak. Aynı şekilde gece yapılan kapkaçın cezası yine üçte bir oranında arttırılacak (5237 Sayılı TCK).

Kapkaç çetelerinin fütursuzca cinayet işlemesi, yani olayı gasp boyutuna getirmeleri halinde (organize suç işledikleri için) 20 yıldan başlayan ceza istemiyle haklarında dava açılacak (Aydın, 2004:17)

Yapılan araştırmalarla kapkaççıların profili ortaya kondu ve medya tarafından topluma açıklandı. Sözgelimi İstanbul'dakilerin üçte ikisi Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dan geliyor. Diyarbakır bu illerin başında yer alıyor. Yaşları genellikle 15-17 arasında. 18 yaşından küçük olmaları tercih ediliyor. Çünkü yakalandıklarında mahkemece serbest bırakılıyorlar. Eğitim düzeyler ilkokul mezunu ya da terk. İstanbul'a geldiklerinde kapkaç çetesi olan hemşerilerine katılıyorlar. Puma marka spor ayakkabı giyiniyor, altın zincir takıyorlar. Kollarında üç noktalı dövme yaptırıyorlar. Görmedim, duymadım, bilmiyorum anlamında. "psikopatım" mesajı vererek korkutmak için kendilerini jiletliyorlar. Sanılanın aksine tinerici değil ama birçoğu yeşil reçeteli haplardan kullanıyor. Bekar odalarının duvarlarında Yılmaz Güney, Ahmet Kaya, Doğuş ve Che posterleri asılı. Siyasete ilgi duymuyorlar. Para biriktirmiyorlar. Gelecekte umutsuzlar (Aydın, 2004:17). Bu tıpkı medyanın satanist tiplemesine benzer bir örnek. Nasıl ki toplum medyadan duyduğu ve okuduklarıyla zihninde bir satanist modeli yarattıysa bunun gibi bir kapkaççıyı da artık vatandaş bu tanımlamalarla zihninde oturtabilmekte, canlandırabilmektedir.

Törel ürkü modelinde bir tipleme çizmenin dışında medya topluma bu insanlardan kendimizi korumanın yollarını da öğretir. Nitekim çeşitli kuruluşlar bunun için çalışmalar yapmakta ve bunlar medyada yayınlanmaktadır. Örneğin Emniyet Müdürlükleri vatandaşın kendini kapkaççıdan nasıl koruyabileceğini anlatan broşürler hazırlatıp, bunları dağıtmış ve web sayfalarında yayınlamıştır. Broşürde yazılanlar medya aracılığı ile de kitlelere ulaştırılmıştır.

Broşürde, vatandaşlara, otomobille yapılan kapkaç olaylarına maruz kalmamak için yaya kaldırımlarının yola yakın kısımlarında yürümemeleri tavsiye edilmektedir. Tehdit ederek yaklaşan bir otomobil söz konusu

olduğunda ise bağırarak ters yöne doğru koşulması önerildiği broşürde, "Bu size altın değerinde saniyeler kazandıracak ve otomobil sürücüsünün sizi takip etmesini zorlaştıracaktır. Eğer imkânınız olursa otomobilin plakasını ve kişilerin eşkâlini belirleyiniz" deniliyor. Gazeteler bize sürekli yolda yürürken arabalarla veya motosikletlerle kapkaç yapıldığı bu nedenle çantaların cadde tarafından değil de ters yönde taşınması hatta boynumuzdan çaprazlamasına asılması, bayan sürücülerin kapılarını arabalarına biner binmez kilitlemeleri, arabanın içinde seyir halinde iken bile çanta ve cüzdanların görünür yerde bırakılmaması gerektiği bilgisi yüklenmektedir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü).

Medya bu konuda hemen hemen her gün uzman görüşlerine yer vermekte, kapkaç olayına maruz kalanlarla ve kapkaççılarla röportaj yaparak halkı bu konuda bilgilendirmektedir. Kapkaç olayı hakkında bilgi toplandıkça bu bilgiler listeler halinde halka duyurulmaktadır. Sözelimi; kapkaç olayları en çok hangi semtlerde, hangi saatler arasında oluyor? Vatandaş, özellikle de kadınlar kendilerini nasıl savunmalı, yıllara göre kapkaç olaylarının sayısal değerleri, yüzde kaç arttığı, kapkaççıların yaş grubu, cinsiyeti, eğitim durumu gibi ellerine geçen bilgiyi bu konuda huzursuz olan toplumu uyarmak ve aydınlatmak için yayınlamaktadırlar.

Akdeniz Üniversitesi Psikiyatri Bölüm Başkanı Prof.Dr. Sunar Birsöz basına yaptığı bir açıklamada kapkaç olaylarının basında çok yer alması sonucu kişilerde kapkaç fobisinin oluştuğunu belirtmiştir (Birsöz, 2002). Şu anda hepimiz bu olaylardan ürkmekte ve sokaklarda dolaşırken huzursuzluk duymakta, arabalarımıza biner binmez kapılarımızı kilitlemekteyiz. Bu refleks bizde yeni oluştu. Geçmiş senelerde arabalarımızın içindeyken kapılarımızı kilitlemek gibi bir paranoya yaşamıyorduk. Bunun sebebi medyadan edindiğimiz bilgilerdir.

Kapkaç olaylarının artması ile gece yollar aydınlatılmaya, bankamatiklere kamera konulmaya başlandı. En ilginç uygulama ise artan kapkaç olayları ile mahallelere çok eskiden bulunan bekçilik sisteminin tekrar geri dönmesidir. İçişleri Bakanlığı'nın almış olduğu bir kararla nostaljide kalan bekçiler tekrar ellerinde düdüklü ile karanlık mahallelerimize geri döndüler. 28 Mart 2002'de çıkan bir habere göre "Kişisel eşya teminatı" poliçesi ile Anadolu Hayat adlı sigorta şirketi "kapkaç terörü"ne karşı kişileri sigortalamaya başladı. Kapkaç suçunu önlemek için bir diğer uygulama ise cep telefonlarını kayıt altına almak oldu. Bu sayede kapkaç sonucu gasp edilen telefonlar çalışmayacak.

Kapkaç olaylarının başlaması ve toplum güvenliğini tehdit etmesi sonucu yukarıda da görüldüğü gibi birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Toplumda korku oluşmuş insanlar caddelerde yürürken, arabalarının

içindeyken her an kapkaç saldırısına uğrayabilecekleri paranoyası yaşamaya başlamışlardır. Sokaklarda güven telkin etmeyen görünüşteki insanlar kapkaççı olabilir korkusuyla toplum tarafından dışlanmışlardır.

3. Törel Ürkü Kavramı

Batı ve Türk medyasından verilen bu örnek olayların ortak noktalarını göz önünde bulundurarak törel ürkünün ne anlama geldiğini ve bu kavramın dayanaklarını açıklamak gerekirse;

Cohen'in kuramında özellikle üç varsayım bulunmaktadır(Horsfield, 1997).

3.1. "Sapkın" davranış oluşumu

Sapkın davranış kavramı Cohen'in analizinin merkez noktasını oluşturur. Cohen "sapkın davranışın" sosyal kontrol tarafından yapay olarak meydana getirildiğini savunur. Bu modelc göre sapkın davranışın yapısı, sapkın davranışın niteliklerinin unutulmasından çok sonra da devam eder. Törel ürkü kavramına getirilen en büyük eleştirilerden biri sapkın davranışı sergileyen kişilerin benzer özelliklerini üzerinde taşıyan her kişinin kolayca "sapkın" olarak konumlandırılmasıdır. Yukarıdaki örnekleri tekrar düşünersek; siyah giyinen, metal takılar takan gençlerin satanist, tüm homoseksüellerin AIDS vakası olabileceği, rahiplerin cinsel tacizci olabilecekleri, arabaya bindiğimizde garip bir şekilde kapıları kilitleme ihtiyacı duymamız, kırmızı ışıkta beklerken ya da yolda yürürken yanımızdan yürüyen herkesi kapkaççı sanarak ürkmemiz gibi.

3.2. "Ürkü" kavramı

Bir durum, bir hikâye, bir kişi veya bir grup, toplum değerleri ve çıkarları için tehdit olarak tanımlanan bir olgu haline gelir. Bu olay ya da konu medya aracılığı ile özelliği biçemlenmiş ve stereotip haline gelmiş bir olay/konu biçiminde sunulur. Sosyal olarak güvenilen uzmanlar bu konuyla ilgili tanımlarını ve çözümlerini sunarlar. Bu durumların üstesinden gelmenin yol ve yöntemlerini ortaya koyarlar.

Sözcükler, normal tanımlarından daha fazla şey ifade ederler. Sözcükler aynı zamanda sosyal tarihleri, ortak kullanımları ve çağrışımları ile de anlam taşırlar. "Ürkü" sözcüğünün pozitif sosyal bir yan anlamı (çağrışımı) yoktur. Psikolojik olarak kontrol dışında olmakla veya mantıksız olarak davranmakla ilişkilidir.

Cohen'in bu terimi, hem yasal hem de yasal olmayan faaliyetler sözgelimi; uyuşturucu problemi, öğrenci militanlığı, politik gösteriler, futbol holiganlığı, çeşitli türde vandalizm, satanizm gibi genel olarak suç ve şiddet ile ilişkilendirmesi "törel ürkü" kavramını da problemlili duruma sokmuştur (Cohen, 1972:9-11). Cohen, aynı zamanda, kendi çalışmasını, kitle histeri

vakaları ve kuruntu dahil, kolektif davranış alanındaki çalışmalarla da ilişkilendirmektedir. Ayırımındaki bu noksanlık, kitle hareketinin farklı türleri arasında ayırım yapmak için hiçbir kıstas sağlamamaktadır. Bu açık tanım eksikliğinin, Cohen'in kavramının karmaşık ve yetersiz ayırımına yol açtığı düşünülmektedir.

3.3. Medya ve toplum

Cohen'in geliştirdiği model, sosyal kurumlarına nüfuz etmiş ve bütün normları "normal" (sapkın davranışı olmayan) bireyleri tarafından kabul edilmiş, nispeten belli bir dünya görüşüne, düzenine ve deneyimine sahip, durağan, homojen ve uyumlu bir toplum görüşünü yansıtmaktadır. Bunları paylaşmayan ve yaygın dünya görüş ve düzenine göre yaşamayan çok az sayıda insan tehdit olarak görülür ve normlarını korumak için çeşitli sosyal önlemleri kullanarak bu kişileri sapkın olarak tanımlar.

Cohen'in geliştirdiği bu modelin eleştiriye açık birkaç yönü bulunmaktadır.

Bu törel uyumun Cohen'in temsil ettiği kadar tekdüze olup olmadığını sorgulamak gerekir. İçerisinde sorgulanamayan yöneticiler ve o yönetime karşı sorgulanabilen sapkın davranışa sahip kişilerin bulunduğu şeklindeki yerleşmiş bir sosyal yapının mevcut olduğu görüşü, toplumun farklı ve birbirinden uzak gerçeklerin ve düzenin tek bir törel bütünlükten ortaya çıkmayıp çekişmelerden, çatışmalardan, yıldırımlardan, direnmelerden, uzlaşma ve kabul etme tutumundan ortaya çıkan dünya görüşünün bir karışımı olduğu şeklindeki politik görüşünü yadsımaktadır. Hepimiz biliyoruz ki bu mücadelenin bir bölümü, çeşitli güç merkezlerinin bilgi ve iletişim kaynaklarını elde etme, muhalefetin sesini bastırma ve mücadele edenlerin mücadelesini minimize etme girişimlerini içerir. Bilgilendirilme özgürlüğü yasaları konusunda daha yeni bir gelenek, bu sosyal gücü dengeleme görüşünü yansıtmaktadır. Bu bakış ile Cohen'in modeline baktığımızda tek yanlı bir görüş ile karşılaşırız. Sanki sapkın davranışların ve dolayısıyla moral paniğin tek yaratıcısı ve sorumlusu medya gibi görünür. Kitlelerin bu duruma direnci, sapkın olarak görünenlerin protestosu gözardı edilmektedir.

4. Törel Ürkü Kavramından Ne Öğrenebiliriz?

Törel ürkü modeli, sosyal sistemlerde oldukça "normal" (sık sık ortaya çıkan) olaylar olduğunu göz ardı etmektedir.

Sosyologlar, insanları yanlış biçimde sosyal sapkın olarak etiketlendirmeye ve sahte suç yüklemesine yol açan koşullar ile ilgilenmektedirler. Sahte suçlama olayları konusunda yapılan geniş bir araştırma, üç sosyal koşulun sahte suçlamaları kolayca arttırabileceğini bulmuştur (Victor, 1995:44).

1. Yaygın bir tehdidin algılanması;
2. Değişen otorite
3. Hatalı araştırma yöntemleri (Klemke ve Tiedeman 1990).

4.1. Yaygın Bir Tehdidin Algılanması: Bir tür yeni saptanmış sosyal sapkınlardan topluma yönelik yaygın bir tehdit kavramı kolaylıkla sahte suçlamaların ortaya çıkmasına yol açabilir. Çocuklara yönelik cinsel tacizinin daha önceden düşünüldüğünden daha yaygın olduğu, pek çok satanist çocuk tacizcisinin mevcut olduğu ve bunların toplumdaki saklandığı şeklindeki yaygın düşüncedir. Bazı olaylarda kanıt olmasına karşın, bazı konularda ise sözcülemi çocuk tacizcilerinin arttığı konusu abartılmış ve çocuk bakıcıları ebeveynler tarafından gözlem altına alınmış, boş yere suçlanmışlardır.

4.2. Değişen Otorite: 20. yüzyılda, sapkın davranışı belirleyen ve yorumlayan sosyal otorite dini ve politik otoriteyken günümüzde bu otorite yavaş yavaş doktor ve psikologlara doğru kaymıştır (Conrad ve Schneider'den akt. Victor,1992:14) Örneğin; alkol bağımlılığının, yasa dışı uyuşturucu kullanımının, homoseksüel davranışın ve çocuk cinsel tacizinin tıbbi tanımlarını içermektedir. Buradan çıkan bir sonuç şu ki, giderek artan bir biçimde karşılaştırmaya dayanan tıp ve para-medikal otoritelerin (terapist ve çocuk koruma sosyal görevlileri anlamında) "yeterliliğine" başka otoriteler (polis, hakimler ve jüriler) tarafından güvenilmektedir. Daha önceleri, bu alan, daha çok yasal otorite ve onların araştırma metotlarını kapsıyordu.

4.3. Hatalı Yöntemler: Otoriteler, doğru ve gerçek olmayan suçlamalar arasında ayırım yapmak için uygun olmayan yöntemler uyguladıklarında, gerçek olmayan suçlamalar kolaylıkla inanılabilir olarak kabul edilebilir. Suçluları belirlemek için muğlak belirleyiciler kullanıldığında, ağ çok geniş bir alana yayılır ve suçlamanın bizzat kendisi suç için yeterli kanıt olur.

Bu örnekler gösteriyor ki otoriteler, güçlü ideolojik çabalar ile motive edildiklerinde, gereken eleştirel analizi de çoğunlukla yapamamaktalar. Ateşli ideolojistler (örn: aşırı sağcılar, aşırı solcular vs..) toplumda kötü işler yapanları açığa çıkartmayı genellikle kazanılmış hak saymaktalar. Bu kişiler, kurumlar aslında, ideolojik hedeflerini elde etme peşindedirler.

Moral paniğe neden olan hikâyelere baktığımızda sosyal kontrolü sağlayan görevlilerin, vaizlerin, polisin, hukukçuların, terapistlerin ve çocuk koruma görevlilerinin çoğunun ya köktenci ya da feminist oldukları görülür. Pek çok araştırma ve raporun açıkça gösterdiği gibi, satanistlerin işledikleri suçlara daha çok köktenci Hıristiyan veya radikal feminist ideolojiye sahip kişiler tarafından inanılması olasılığı çok fazladır. Bu tuhaf karışım, geçmişte

hayat kadınlarına, alkol ve pornografiye karşı yapılan bir ahlâk saldırısını körüklemişti. Bu nedenle, bazı ateşli kökten dinci ve feministlerin aynı illüzyonları kabul etmeleri şaşırtıcı değildir. (Septikler, tüm feministleri ve dindar Hıristiyanları aynı kalın fırça ile resmetmemeye dikkat etmelidirler. Bazı feministler ve bazı Hıristiyan gelenekçileri, satanist tarikatı suçları konusunda özellikle kuşkuludurlar ve önemli ölçüde kritik analizler yayınlamışlardır (Perin ve Parrott'dan akt. Victor, 1994: 18-23 ??tarih).

Törel ürkü, önemli değişikliklere toplum ayak uyduramadığında ve bu tip değişikliğin normal sosyal yapı içerisinde kontrol kaybı korkusuna sebep olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ

Törel ürkü (moral panic) toplum içerisinde uzun zamandan beri var olan, ancak aniden ortaya çıkarak ciddi şekilde toplumu endişelendiren olayların ardından meydana gelmektedir. Medya yayınlarında bu soruna sürekli olarak yer verir. Toplum bu sorundan ve sapkın davranışı sergileyen insanlardan ve eylemlerinden haberdar olmakta ve bu durum toplumda bir endişe ve korku yaratmaktadır. Fakat korku, toplumda yasal değişiklik ve düzenlemelere gidilmesine neden olur. Örneğin; deli dana hastalığı, AIDS, SARS, kuş gribi, satanizm, ecstasy (uyuşturucu) kullanımı, tinerci çocuklar, intiharlar, Batı'da birbirini silahla öldüren çocuklar, Amerika'da insan avı ve kreşlere, okullara düzenlenen saldırılar, alışveriş merkezlerine düzenlenebilecek terörist saldırılar, deprem söylentisi, cinsel tacizler, ırkçı saldırılar, kapkaç olayları. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Medya çıkan sorunu fotoğraflarla ve görüntülerle o kadar çok verir ki izleyici/okur bunu öğrenir. Ama önemli olan medyanın yaşanan korkuyu ve endişeyi yasal düzenlemelere çeviren, buna ortam hazırlayan bir misyonu üstlenmesidir. Polisin, mahkemelerin, psikologların, doktorların ve kamuoyunun tepkisini yansıtan medya böyle bir misyon üstlenmezse bu sapkın davranışlar ortadan kalkacağı yerde, başkaları için izlenecek örnek davranışlar, rol modelleri oluşturur. Sapkın davranışa meyilli insanlar bu tarz haberlerden etkilenerek bu davranışları uygulama eğilimi gösterebilirler.

Törel ürkü modelinde sapkın davranışın ne olduğunu ve korunma yöntemlerini konunun uzmanlarından (psikiyatr, emniyet görevlileri, hukukçular, bilim adamları, din adamları vb.) öğreniriz. Bunun en büyük eleştirisi sapkın davranışı sergileyen azınlıklar çok çabuk toplum tarafından dışlanır ve toplum bu tarife uyanlara önyargı ile yaklaşır. Sözgelimi siyah giyinenlere satanist damgası vurduğumuz gibi. Fakat bu eleştirinin dışında törel ürkü modeli medyanın parmak bastığı ve çoğu zaman da abartarak

sunduğu sorunları toplumun gündemine oturtması ve çözüm arayışlarına geçilmesi ciddi bir işlevdir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Gülden, (28 Kasım 2004), “*Kapkaççının Portresi*”, Hürriyet Gazetesi.
- BİRSÖZ Sunar, “*Kapkaç Fobi Oldu*”, <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~5@tarih~2002-04-12-m@nvid~114835,00.asp>, 12.04.2002.
- BUDAK Selçuk (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- COHEN, Stanley (1972), *Folk Devils and Moral Panics*, London: MacGibbon&Kee.
- HORFIELD Peter (1997), “Moral Panic or Moral action? The appropriation of moral panics in the exercise of sosyal control”, *Media International Australia*, No:85, <http://vic.uca.org.au/ecrp/panics.html>.
- Hürriyet Gazetesi, (6.Ocak.2001), “*Kapkaççılar Neden Şanslı?*”.
- Hürriyet Gazetesi, (17.Haziran.2001), “*Helal Olsun Hakim Bey*”.
- MARSHAL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Kınay-Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MUTLU Erol (1995, Genişletilmiş 2.Baskı) , *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.
- WOOD Matthew (1997), “Moral Panics”, <http://www.aber.ac.uk/media/Students/mtw9403.html>.
- VİCTOR, Jeffery S., , “*Memories of Satanic Ritual Abusa*”, *Christianity Today*, June: 21, ss. 18-23.
- VİCTOR, Jeffery S., (1995), “The Dancers of Moral Panics”, *Skeptic*, vol:3, issue:3.
- VİCTOR, Jeffery (1992), *Daviance and Medicalization: From Badness To Sickness*; Philadelphia; Temple University Press, s.14.
- İcm.gov.tr (2006), <http://asayis.icm.gov.tr/YanDol/YanKesKapKacMenu.php>, erişim tarihi 05.03.2006.
- “*Yeni TCK ve Kapkaç Kâbusu ve Güvenlik Sempozyumu*”, İzmir, 09.Nisan.2005.